

28 augustus 1601
In de eer aangetast

Aanleiding

Weert en omgeving hebben van eind 1599 tot maart 1602 te lijden van Spaanse muiters. Aanvankelijk is een groep van 2222 soldaten onder wie 720 ruiters in Hamont en Diest, gelegerd.

In Weert nestelt zich van juli 1600 tot maart 1602 een andere groep militairen, onder wie 758 cavalarijsten.

Enige tijd geleden staat Frans Claessen Verheijen soen voor de deur van zijn huis op de Korenmarkt en roept oud-burgemeester Anthonis van Houter na dat hij met zijn gedrag de stad drieduizend gulden gekost heeft. De laatste voelt zich in zijn eer aangetast en klaagde Frans Verheijen aan wegens smaad.

Verweerder Oud-burgemeester Anthonis van Houter

Anthonis van Houter is geboren in 1557 of 1558. Hij is binnenburgemeester in 1599/1600, Onze Lieve Vrouwe meester van 1606-1613 en kerkmeester van 1613 tot 1618. Tot schepen heeft hij het niet gebracht, misschien dit proces.

Getuigenklaringen

Jan Kaemerlijnx (57 jr.) getuigt dat Frans Verheijden *teghens Anthonissen geseijt heeft: "waerom hebt ghij mij doen pijn den (panden) aen ghereett ende onghereett (waarom heb jij beslag laten leggen op mijn roerende en onroerende goederen?), seggende watt schaedt heb Ick U Lieden ghedaen?, waarop Anthonis antwoordt "Heb Ick U Lieden onghelijck ghedaen, ghij moecht zulcx ontpijnden"* (het beslag opheffen). Toen heeft Frans Verheijden gezegd: *"Ick zoude U well op Uwen dijcken (dikke) rugge slaen, als ghij mij soudet doen. Ick en hebbe tott mijnen plaisir met mijnen mantel buijten dije poortte nijett gegaen als ghij ghedaen hebt, wandt Ick der ghemeijnten egheen drie duijsent gulden ghecost en hebbe als ghij doett."*

Andere getuigen bevestigen dat dit gezegd is. En dit is ook het punt waar het om gaat. Het stadsbestuur had verboden dat iemand zich buiten de stad zou begeven, om te verhinderen dat door de muiters gijzelaars genomen zouden worden. Als men toch zich buiten de poorten begeeft, is dit uitdrukkelijk op eigen risico. Anthonis van Houter heeft niet aan de aandrang kunnen weerstaan om een wandeling buiten de poort te maken en zo voltrekt zich het doemscenario dat het stadsbestuur voor ogen staat.

Een belangrijke getuige is **Goerd Cornelis, oud-burgemeester van Nederweert**, ongeveer 36 jaar oud.

Hij verklaart *dat sij meenichmael tott Neederweerd van de ghealtereerden (de muiters) van Hamondt brandtbrieven ontfanghen hebben*. Hij is in dezelfde tijd als Anthonis van Houter een gevangene van de muiters geweest. Hij is er toen mee accoord gegaan dat Nederweert drieduizend gulden ophoest. *Seett datt hij oijck heeft ghehoertt datt Thoonis heeft gebeden datt zij hem hett zijn(e) aff zouden nheemen ende laeten hem randtsoenen (betalen voor zijn levensonderhoud tijdens zijn gevangennamen) wandt die stadt en soude hem nijett te helpen coomen ende datt zij hem zijn leeven wouden laeten*.

Hij zegt verder dat *de ghealtereerden* hier niet op ingingen, maar ze willen wel de *drije duijsent gl. hebben, zoals dije van Neederweerd gegeven hebben oft wij zullen affbranden tott der poortten* (de huizen afbranden, gelegen buiten de poorten). De muiters zijn ervan overtuigd dat ze in een dominante positie verkeren en zelfs in staat zijn hun wil aan het land van Luik op te leggen. Ze voeren de druk op Anthonis van Houter op door te zeggen dat de stad Weert onderhandelaars heeft gezonden met voorstellen die niet serieus zijn, *daerom sal men u hanghen vóór dije stadt*.

Anthonis van Houter benadrukt dat het getuigenis van Goerd Cornelis duidelijk aantoont dat hij de muiters heeft aangeboden de kosten voor zijn onderhoud uit eigen middelen te betalen, maar dat de muiters dat niet geaccepteerd hebben. Zij willen alleen geld van de stad.

Thonis Vereijcken/Gielis, buitenburgemr. In 1600/1601, ongeveer 40 jr. oud, *seett datt hij tott Hamondt mett den pastoor van Neerweerdz zijnde een passpoortt voor Henrijcken van Sijttaert van den ghealtereerden vercreeghen hadde om vrijelijcken aldaer (te) coomen ende mett hen te tracteeren (onderhandelen), hem zoude nijett gheschieden.* Hij getuigt verder dat *Hendrijck van Sijttaert zae(ligher), alsdoen volghens dije passpoortte, aldaer tott Hamondt is ghecoomen om te accorderen, ende dije Electo oft Raedt (de democratisch (!) gekozen aanvoerder van de muiters) hem affvraegende oft hij voll commissie hadde te accorderen, daerop hij seijde “jae”, “soe moeghelijcken” ende vermeijnende te accorderen van wegghen der stadt met een duijzent oft twee ende zulcx nijet en mocht geschieden, hebben hem alsdoen weederomme laeten passeeren naer der stadt.*

Seett oijck datt Peeter Meerts, Borghemr (van de buutenie in 1599/1600) van weegghen der buijtinghe drije duijesent gl heeft moeten gheeven

Bekendt oijck well ghehoert te hebben datt dije soldaeten hebben gheroepen van wegghen Anthonissen “horra, horra”.

Seett oijck datt hij ghehoert heeft datt Anthonis heeft begheert te randtsoenen voer sijn eijghen lijeff ende nijett van weegghen der stadt, daerop datt dije soldaeten seijden datt zij nijett en begheerden datt hij een kan bijers schaede daerbij soude hebben

Seett oick datt hij tot Brussel een requeste heeft oevergegeven daerinne verhaelt zijnde datt zij den Borghemeester hadden ghevanghen ende dije stroppe om den halss ghedaen ende datt dije stadt op dat mael drije duijesent gl. heeft moeten geeven.

Ook de buitenburgemeesters hebben in datzelfde rekest ter sprake gebracht den *smaet ende verdrijet des Borghemeesters Anthonis van Houter, soe hij van wegghen der ghemeijnten dije strop om den hals ghehadt heeft ende oijck van wegghen dije gedebourseerden (uitbetaalde) penni(n)ghen, dije don ter tijtt (toentertijd) gegeven zijn, quijscheldinghe ghehadt hebben van wegghen de penni(n)ghen dije men aen den Rentmr. Grameije (van het hertogdom Gelre te Roermond) heft moeten debourseeren ende zulcx daer oijck gheaccepteert is, waer doer dat het blijktt dat doen ter tijtt dese gemeijnte doer het ghevanckenisse van Thoonis van Houter egheenen schaede gheleeden en heeft*

Op 29 augustus hebben de schepenen Broeder Dijerick gehoord in het klooster (waarschijnlijk dat van de minderbroeders).

Broeder Dijerick van Ganderheijden heeft toen op zijn priesterschap verklaard dat hij *mett frater Berdino is gecoomen ontrent Fracker (Vracker) ende aldaer comende eenen soldaet te peerde vuytt der troppen (troepen) bij hoer luidens is coomen rijden, hen affvragende oft sij gheldt hadde(n), daerop zij antwoorden “neen”, seggende den Borgemeester (Anthonis van Houter) hadde hen Luidens ontbooden om hem zijn bijecht te coomen hooren het welck alsdoen oijck gheschielt is.*

De pater getuigt ook dat Anthonis begeert zijn testament te maken, maar zij gunnen hem nog geen kwartier uitstel. Daarna kwomt ook het bericht uit de stad dat er drieduizend gulden betaald zou worden en dat toen *dije soldaten hebben gheroopen, nijett min(der) als neegen duijesent gl.* (van Weert, Nederweert en de buutenie, iederdrieduizend guylde). *Ropende “horra, horra”,*

en dat Anthonis naar de soldaten is gelopen en zei *watt zijt ghij mett mijn bloot (bloed) gebetert? Laett mij lijever twee duijesent gl. gheeven voer mijn lijeff,* maar de soldaten wilden alleen maar *zijn quoot (deel) hebben, vermeijnende datt dije stadt vijff duijesent gl. gheloeft hadden* en zij hebben Anthonis toen op een paard gezet en naar Hamont gevoerd.

Binnenburgemeester Berdines Keetelaers (1600-1601) legt een verklaring af.

Hij heeft het advies van de Rekenkamer in Roermond, waarin de betaling van 3750 gulden aan de stad Weert is goedgekeurd, doorgestuurd naar de stadhouder (= oudste schepen) Gheraerd van Heijthuijzen en oud-burgemeester Heijndrijck Busselaers, die beiden op dat moment in Antwerpen verblijven. Zij hebben dit advies aan *zijn Alteze* (Zijne Hoogheid = Aartshertog Albert van Oostenrijk) getoond en deze heeft daaraan zijn goedkeuring gegeven.

Ook **Maes Struijeckx, schepen in Nederweert**, is ook tegelijkertijd gevangene geweest in Hamont. Hem wordt gevraagd, of de muiters hem niet gewelddadig gevangen genomen hebben. De bedoeling is dat hij zou aangeven, waar de hoeven of huizen van de burgers liggen die de muiters in brand wilden steken, maar hij heeft gezegd dat hij een paar uren van de stad woonde. *Hij en wist zulcx nijett.* Op dat moment hoort hij *dat den borghemeester*

Verweer

Dan is de verweerder **Oud-burgemeester Anthonis van Houter** aan de beurt. Hij brengt de gekorenen in stelling die mede verantwoordelijk geweest zijn voor de genomen politieke besluiten met name Hans van Heijthuijsen (54 jr.), Jacop Kaerijns (50 jr.), Aerdt Pasteijckens (40 jr.), Jan Sloettels (38 jr.), Drijes Jynthis (50 jr.), Wilhelm Hugoe (34 jr.). Hun is gevraagd, of zij door Burgemeester Jacop Smuijsers geraadpleegd zijn om zich inschikkelijk te betonen t.o.v. de muiters van Hamont. Zij geven ten antwoord dat met advies van de dekens der drie schutterijen besloten is dat niemand zich buiten de stad zou begeven, want als men door de muiters gevangen zou worden genomen, zou men zelf voor de kosten moeten opdraaien.

Zij getuigen ook dat door het gevangen nemen van Anthonis van Houter de burgemeester enkele jonge mannen in dienst heeft moeten nemen om 's nachts het ijs in de grachten te breken om te verhinderen dat de muiters over het ijs de stad zouden kunnen binnendringen. Ook zijn enkele *Jonghe ghesellen van Neederweerd* aangomen om in Weert samen met de burgers de wacht te houden. Kosten samen 550,75 gulden. Dit alles vanwege het onverantwoorde gedrag van Anthonis van Houter.

De Schepenen attesteren dat de gouverneur de burgemeester heeft opgedragen enkele *schutten tott Neederweerd* aan te nemen. Dit is ook met advies van de schepenen gebeurd en zij hebben de wacht gehad tussen Beekpoort en het Morgat.

Servaes Coolen (39 jr.), nijes Moudts (33jr.), Dierick Smuijsers (50 jr.), Gheraerd Moomans (= Gerit van den Vin, 39 jr.), Frans Verheijden 46 jr.), Jan Weelen (39 jr) **als deeckens, broormeesters ende Rodtmeesters gheweest zijnde**, getuigen *tesaemen dat opdatmael een ghebott is gegaen datt nijemandt ijettwes zoude gheven noch consenteren te gheeven ende datt een ieder op zijn ghevaer zoude geven, soe zij ghevanghen woorden dat zij henselven oijck souden rantsoneren.* Ook zij hebben er niet mee ingestemd ook maar in enig opzicht toe te geven aan de muiters van Hamont.

De verweerder wijst het inbrengen van het rekest naar Brussel af, omdat de buitenie van dit gegeven meer profiteert dan de stad. Dat geldt ook voor het gebeuren rond de biecht, afgenomen door de minderbroeder, als zou Anthonis *den derden quoott betaelen.* Maar deze is nog niet vastgesteld!

Bovendien willen de muiters die nu in Weert liggen op dezelfde voet voortgaan!

De opgelopen schade is enkel en alleen te wijten aan de vangenneming van Anthonis van Houter.

Hans van den Heuvel, gerichtsbode, verklaart dat hij officieel het verbod om zich buiten de stad te begeven van het stadhuis afgekondigd heeft.

Nadat beide partijen nog eens hun conclusies hebben samengevat, wordt door de schepenbank een Salomonsoordeel geveld.

Het oordeel

De rechtbank motiveert haar oordeel als volgt.: Wij bevinden dat de aanklager de verweerder verwijt dat hij hem *geblameertt soude hebben zijnder eeren aengaende*. De rechtbank kan daar niet in meegaan, maar zij zij heeft wel bevonden dat hij *smertten ende schaedt gheleeden heeft van de ghealtereerden*. Anderzijds is het duidelijk dat er een verbod afgekondigd is om zich buiten de stad te begeven *dan op eeghen ghevaer ende perijckel, welcke de aanklager overtreden heeft,..daerdoer schaedt ende twijst ghereesen heeft*.

Soe dan desen aenlegger lichtelijcken gheclaecht heeft ende den verweerder hem op des heren straeten lichtelijcken gheblameertt heeft, soe seet der scheepen dat aenleggere ende verweerder ghehouden zullen zijn dije kosten ghelijck te draeghen ende oijck den (lands)heer ghelijck te versoonen ende dat met eenen goldtgulden eens ende boetachtich ad een mael tsestich schellinghen. . 22.50 gulden)

Uijtgheselesen den 30^{en} Augusti anno 1601.

Bron

- GAW ORW inv. nr. 133
- GAW OAW inv. nr. 2866 ^{II}
- GAW ORW inv. nr. 4804 ^I
- GAW ORW.Inv. nr. 660

Geoffrey Parker, Het Spaanse Leger in de Lage Landen, Bussum 1978 op aanvraag in te zien in de studiezaal Gemeentearchief, Archiefbibliotheek G.S. ALGE Park volgnr. 764